

Matas Šalčius

Svečiuose pas 40 tautų

PATRIOTŲ TAUTA

Vieną dalyką pastebėjau tarp visų čekų – tai didžiavimasis savo valstybe. Jie mano, kad dabartinė jų valstybė yra didelis jų tautos laimėjimas. <...>

Čekai pasižymi nepaprastu savarankiškumu ir tikrumu savim. Kiekvienas jų nuo žemiausio tarno iki pirmutinio valstybės vyro turi savo nuomonę ir savarankiškai sprendžia apie viską. Kiekvienas čekas, neišskiriant jokio luomo, gyvai domisi savo šalies likimu ir politika. Namų tarnas, kur buvau sustojęs, labai protingai kalbėjo apie artimus rinkimus į jų seimą ir apie santykius su kaimynais. <...>

Apsireikalavęs Prahoje, išvažiavau toliau į pietus. Kelias iš lėto ėmė kilti aukštyn: dabar įvažiavau į Moravijos kalvas. Pasikėlęs 100–200 metrų nuo Prahos slėnio, radau ūkanotą, lietingą ir vėjuotą orą. Plentai ir čia buvo apsodinti trešnėmis. Išvažiavęs iš Prahos, kely sutikau pora jaučių pakinkytą vežimą. Važiotoja buvo jauna, skaitaveidė čekaitė su savo motina. Jos margi jaučiai buvo drūti, stiprūs ir gerai atrodė. Tokios negalima buvo paleisti nenufotografavus. Paprašius, kad sustotų, ji mielai tatai padarė, persiklėstė skepetaitę, kad geriau atrodytų, ir aš savo aparatu nutraukiau pirmą nuotrauką šioj kelionėj. <...>

SAULĖTOJI ELADA

„ELENIKI DIMOKRATIA“

<...> Man pasirodė, kad Graikijos pusėj buvo net gražesnė diena ir šiltesnis oras. Ant muitinės sienų aiškiomis raidėmis buvo parašyta: „Eleniki Dimokratia“, graikiškai reiškia „helėnų (tai yra, graikų) respublika“. Man tie žodžiai čia turėjo dvigubai malonios reikšmės. Vadinasi, jau esu laisvųjų helėnų šaly, žilojoj Graikijoje, Homero tėvynėj!

Saulutė vos vos tebežvelgė pro kalnų viršūnę ir veikiai taisės visai pasislėpti, kai aš baigiau sienos perėjimo formalumus ir susidūriau su klausimu: „Kas dabar toliau daryti?“

Nakvoti Kuloj nėra kur, o į artimiausią miestelį Sidirokastroną buvo 26 kilometrai. Sargybiniai mane įspėjo, kad turėsiu blogo kelio, ir net patarė pasisamdyti automobilį nuvažiuoti iki miestelio. Bet kaip motociklistas gali važiuoti automobiliu, įsikrovęs į jį savo mašiną? Tai būtų įžaidimas! Jei galima išvažiuoti automobiliu, tai juoba galima prasisprausti ir „plieno oželiu“. Maniškis, tiesa, buvo kiek nukentėjęs, bet kas bus, tas bus – ryžausi leistis į Sidirokastroną. Nespėjau gerai nė apsidairyti, kai pasijutau bevažiuojęs tuopomis ir činaromis apaugusiu keliu už miestelio. Iš pradžios kelias ėjo lyguma, o paskui vėl pasuko į kalnų tarpekį, į vadinamąją Rupelio perėją. Čia gamta buvo nepaprasto grožio. <...> Įvargintas sunkių prietyrių Serbijoje ir Bulgarijoje, tokio gamtos grožio akivaizdoje vėl atgavau gerą nuotaiką, ėmiau niūniuoti ir net šūkauti skardžiam tarpekly. Ginę savo avių kaimenes piemenys su nuostaba žiūrėjo, ko man taip buvo linksma. <...>

LIETUVIŠKOS KULTŪROS ŽMONĖS

Haifoje supažindino mane su viena šeima iš Lietuvos, kuri pasikvietė į save vakarienės. Lietuvoje ji gyveno Sargėnuose. Į čia atvažiavo su dukra ir sūnum. Pas juos radau dar vieną pilietį iš Marijampolės. Pirmas daiktas, puolęs į akis šioje draugystėje, tai visų buvusiųjų sklandus kalbėjimas lietuviškai. Ypač maloniai, stačiai tobulai, kalbėjo marijampolietis. Antras daiktas – tai vaišingumas. Vakaruose, jei ir vaišinama, tai nykštukiškai – daug blizgančių lėkščių ir keletas porų peilių ir šakučių, o kandamo šykštu. Gi čia tuojuo stalas apkrauta visu kalnu aukso obuolių, vynuogių, figų, bananų ir dar kitokių Palestinos žemės dovanų, vynu, kepsniais ir kitokiais skanėstais. Tai yra toks žavėtinai savas, suprantamas vaišingumo būdas. Kurie yra mūsų lietuviško papročio požymiai? Aš manau, ši šeima davė man atsakymą. Vaišingumas, nuoširdumas; ne aitariai saldus ir veidmainiškai meilus, bet paprastas apsiėjimas; suturėtas, laisvas nuo tuščių tauškalų atvirumas ir nevaržymas svečio bet kuriuo įkyrumu ar apeigingumu.

Ar apskritai esama kokios ypatingos lietuvių kultūros? Iš šių žmonių matyt, kad jos esama ir kad ji skirtinga nuo mūsų kaimynų, kurių žydai yra visai kitokie. Palestinoj tatai labai aiškiai davėsi pastebėti. Studentai pranešė, kad pasiruoščiau paskaitai Technikumo salėj. Mieste išlipino skelbimus: „Lietuvos žurnalistas (toks ir toks) skaitys: Kelionės įspūdžiai Kaunas–Haifa. Įėjimas 3 1/2 piastro; studentams ir darbininkams 2 piastrai.“

ROMĖNŲ PILYJE ATLITE

Vakare įvyko mano paskaita Technikume. Haifos žydų visuomenė pasirodė ir aukštai intelektualiai. Nors buvo gražus oras ir mokama už įėjimą, susirinko per 300 žmonių. Tiekui maloniau ir kalbėti. Papasakojau jiems apie Lietuvą, ypatingai paskutiniųjų metų ūkišką kūrybą ir uždavinius ateity. Trumpai nuvaizdavau pervažiuotų Europos šalių būtį. Pabrėžiau Rytų ir Vidurinišios Europos dabartinių sienų netikslumas. Keletu žodžių paminėjau savo patyrimus arabų ir žydų Palestinoj. Ruošėjai ir klausytojai padėkojo man už paskaitą.

LIETUVIŠKOS KALBOS LYGINIMAS SU SANSKRITIŠKA

Norėjau baigti pasikalbėjimą ir atkreipiau dėmesį į paduotą lapą pasirašyti, bet Gandis ėmė savo keliu manęs teirautis.

– Tai tamsta iš Lietuvos?

– Taip, iš Lietuvos, – atsakiau, – tai yra naujai atsistačiusi po karo Baltijos respublika, gyventojų skaičius artinasi į 3 milijonus; sostinė Vilnius, bet užgrobus ją lenkams su mažesne puse teritorijos, sostinė laikinai įkurdinta Kaune; lietuviai daugiausia ūkininkų tauta, kaip ir Indija; paskutiniu metu ir ten prasidėjo veikimas, kad būtų namie verpiami ir audžiami linai, kurie atstoja mūsų medvilnę; lietuvių kalba artima sanskrito... – pradėjau savo paprastą, tūkstančius kartų kartojamą informaciją.

– Žinau, girdėjau apie Lietuvą. Tamsta sakai, lietuvių kalba panaši į sanskritą; tai kaip bus, pavyzdžiui, lietuviškai: „I wish all the best?“

– Linkiu viso labo, – paprastai ir įmanomai tardamas, atsakiau.

– Labo, labi, labhe... – ėmė linksniuoti ar asmenuoti vienas klausiusių iš šalies Gandžio bendradarbių, – tai yra panašumo. – Bet pats Gandis sustojęs ir virtęs dėmesiu tartum abejojo ir vėl užklausė:

– O kaip bus lietuviškai I am?

– Aš esu!

– Tai jau visai sanskritiškai skamba.

– O kaip bus lietuviškai You, we, he, they?

– Tamsta, jūs, mes, jis, jie...

– Tamsta, kaip marati kalba tame arba tu – tai labai panašu.

– O kaip lietuviškai father, mother?

– Tėvas, motina, motė; woman – motera, moteriškė.

– Matra, matra... panašu! – ėmė šnibždėti šalia sėdinčių būrelis Indijos mergaičių.

– Aš pastebėjau ir daugiau šiandieninių panašumų marati ir gudžarati kalbose, – tariau. – Pavyzdžiui: ačia –, „labai gerai“ reiškia, o lietuviškai – „dėkui“; kia manta? – maratiškai, o lietuviškai mes turime „ką manai?“ – „ką galvoji?“ reiškia. Gudžarati apskritą paplotainišką duoną vadinama rotuli – lietuviškai „rutulys“. <...> Paskaičiau nuo vieno iki dešimt. Daugumas esančių ėmė kartoti paskui.

– Ašt! daš! – kartojo keletas asmenų man baigus, sakydami: – Labai panašu.

– Visa tai labai įdomu, – tarė Gandis: – jūs vartojate lotynų raides?

– Lotynų!

– Tikyba?

– Katalikų daugumas.

– Tai labai įdomu, – dar kartą pakartojo Gandis ir pridūrė: – Labai malonu matyti svečią taip iš toli!

Jis norėjo dar kalbėtis, bet vienas aplinkinių priminė, kad metas maldai eiti.

Gandis tuo tarpu paėmė popieriaus lakštą ir parašė angliškai:

„I wish independent Lithuania all prosperity“ – Linkiu nepriklausomai Lietuvai gerovės, –
ir pasirašė: „M. K. Gandhi“.

Atsisveikinant priminė, kad iš Rygos vienas profesorius jam rašęs laiškus.